

DOMIN SVET

LETNIK 41

V LJUBLJANI, 15. DECEMBRA 1928

ŠTEVILKA 10

Pirn.



Niko Pirnat, Dekle (risba)

Moja krivda, moja največja ...

Ivan Pregelj

To je zgodba, prepisana iz zapiskov Petra Pavla Glavarja, starega gospoda lanšpreškega:

»Čast in hvala Gospodu Bogu vekomaj! V tistih prvih letih svoje službe v Komendi sem večkrat preživo želel in premišljal, kako bi po zgledu svojega visokega patrona gospoda komendatorja Petra Jakoba Testaferratija pa še po zgledu svojega župnika Andreja Roglja, ki sta oba gorela za

božjo čast, ko sta cerkve in oltarje zidala in zaljšala, kako bi — sem dejal — še jaz s kakšnim slovesnim zidanjem božjo čast v fari povzdignil in se tako Bogu za Njegovo varstvo in pomoč oddolžil.«

»V letu sedemnajst sto petdesetem, v dneh okoli svetega Jurija je bilo. Molil sem v prijetnem poldanskem solncu brevir pred cerkvijo svetega Petra. Pa me je venomer motilo razposajeno vpitje vaških otrok z vasi in trate na Gradišću. Kaj boš hud, sem si dejal, mar ni te golazni sam Gospod k sebi klical in blagroval? Pokliči jo še sam.«

»Pokliči jo še sam! sem si dejal in sem zdajci vedel, kakor da mi je v resnici sam Bog razodel. Pokličem jih, zberem jih, sem ponovil, šolo naredim. Brati jih bom naučil, in če grlo za vpitje imajo, zakaj ne bi peli? Peli mi bojo v cerkvi, da bo Bogu prijetneje kot doslej, ko mu nadušljive ženske vreščijo in zaspani moški brez svetih besed, ki jih nikoli prav ne znajo, vsak po svoje godejo. Otroci mi bodo peli, kakor svetemu Očetu v veliki cerkvi velikega Petra, ki se z njim moj mali komenski svetec sramežljivo nikdar pomeriti ne zna in ne sme.«

»Oznanil sem tedaj, da bom šolo začel in se je kmalu zvedelo daleč okoli. Otroci so mi prišli v kaplanijo, pa sem videl, da ne prostora ne prave učiteljske sposobnosti nimam. Pa sem začel premišljati, kje bi kako bajto kupil za šolo pa takega magistra našel, ki bi v Komendo priti hotel. Po pravici povem, da že nisem bil kar nič več goreč in sem se sam nase hudoval, ki da sem se prenaglil, ko sem segoltno naglo šolo faranom oznanil pa je zdaj začeti nisem umel. V tistih nujah sem prejel nepričakovano pisanje iz Šmartna pri Kranji. Takole sem prebral:

Prečastiti gospod konduktor! Učeni gospod magister! Dragi brat v Kristusu in tovariš moj v vinogradu božjem!

Če Ti svoje ime in sebe nevrednega za nejevoljo pokličem v spomin s tem pisanjem, odpusti! Spoznam, da je ni na svetu bolj vihrave duhovniške suknje mimo moje, ki

sem ves godčevski in duhovski službi v sramoto, kar vse sam veš, ki me za takega iz Komende pred štirimi leti poznaš. Zaničuj me, prej me pa beri! Za intencije, ne boj se, Te ne nadlegujem, bližam pa se s prošnjo za drugega. Le čuj! Ne vem več dobro, ali so mi štajerske romarice na Sveti Jošt, ali berači, ali pa redovniški brat po beri, to vest prinesli, da si v Komendi šolo začel pa zdaj učitelja iščeš, ki bi Ti otroke verbis verberisque nekaj potrebne pismenosti pa pameti učil. Glej, pa je tako nanese, da bi Ti prav jaz za takega učitelja povedati mogel. Ne ustraši se! Sebe Ti ne ponujam, pač pa imam mladega človeka, ki je dovolj šolan, pošten, skromen in sam svoj. Od Kamne gorice je doma, ubog ko cerkvena miš. Porabiti ga boš mogel za šolmoštra, umel ti bo pa tudi peti in gosti v cerkvi, pa še za razvedrilo, če boš siten, na poskoči in za ples. Vera verissima-que narravi, ves godčevski — umej me prav! — ves pevski je ta fant. Pa trapasto boječ. Saj ga nisem mogel pregovoriti, naj se kar sam k Tebi napoti. Moral sem prej pisati, ali sme priti in sam pokazati, kaj ve pa zna. Da sicer po pravici povem, saj bi ga sam rad še dalje imel, pa se mi sirota smili. Hrano še ima pri meni, ki je hvala Bogu ješč, da zajame, kar predenj zavališ. Požirka vina pa, ki ga je, potegnjenec zeleni, potreben, pa nimam zanj, ki ga sam — bibulum me nosti — težko utrpim. Pri Tebi bo sit in tudi oblačiti ga boš znal. Sporoči zato, kdaj naj se fant oglasi. Če ga vzameš, kesal se ne boš, ker boš dobro delo storil, ki ti ga bo gospod Bog plačal. Še jaz Ti bom hvaležen in Te bom poslej v pivnici in molivnici častil in štimál, da imaš hude oči pa dobro srce. Tvoj vdani Jernej Bitenc, capellanus pro tempore.«

»Tako sem prebral pa se hudoval in smejal. Moj zapravljeni vrstnik v vinogradu Gospodovem, šmartinski kaplan Jernej, ki sem ga od svoje prve pastirske službe v Komendi poznal, je bil res vihravež brez primere. Priporočal mi je mladega človeka, povedal marsikaj, a pozabil, kako je njegovemu varovancu ime. Pa sem zato pero uredil pa takole zapisal:

Prebral, kar si pisal. Naj Tvoj godčevski fant zdaj še sam napiše, kako mu je ime, da bom verjeti mogel, da se vsaj podpisati ume. Pismo naj pa kar sam prinese. Od Šmartna čez Smlednik bo hodil štiri ure. Če

ga rabil ne bom, lačnega pa žejnega ga ne bom podil nazaj. Ti pa v pivnici in molivnici kar nič ne trapaj, da imam hude oči in dobro srce, pač pa glej, da Ti na grob ne zapišejo po Tvoje nemarno: de vino mesto divino.«

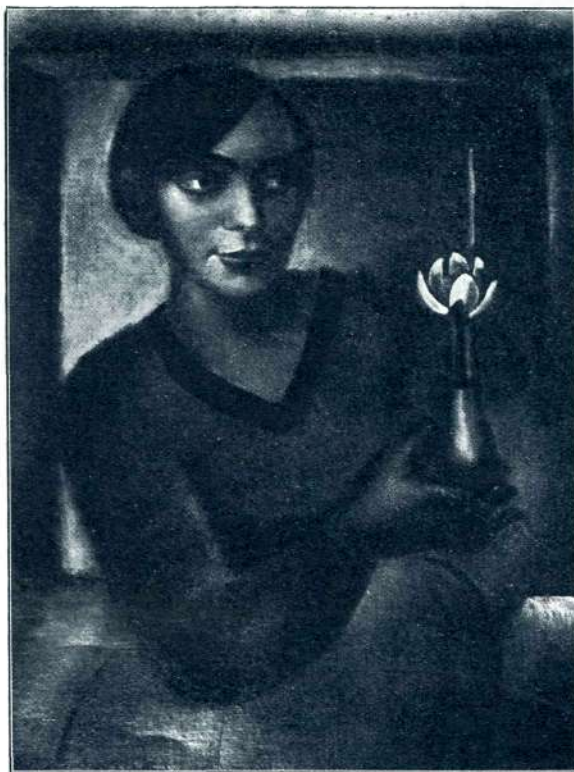
»Tako sem zapisal kaj preprosto in po domače, zavedajoč se, da zanikarni ta moj Jernej, ki spodobnega pisma postaviti ne zna, tudi spodobnega odgovora vreden ni. Pa čakam teden dni, čakam dva, čakam tri, od Šmartna nobenega glasu. Že sem pismo in Bitenca pozabil, ko mi čez dober mesec dni sobotnega jutra nekdo potrka na vrata. Odprej, mlad človek stoji pred vrati. Lepó ga nisem pogledal, ki mi ga je v soboto vrglo v hišo, vprašal sem pa le, kaj bi rad. Pa je povedal, da mu je Jaka Zupan ime in da je prišel od Šmartna. Od Bitenca? sem vprašal in dejal, da se mu posebno pa ni mudilo. Plaho se je opravičil, da je ležal tri tedne bolan. Ko sem to slišal, mi je bilo fanta pri priči žal. Videl sem, da je res še ves šibak pa bled, pa sem ga za sloka ramena prijel pa v sobo sprevel, mu sesti ukazal in na mizo kruha pa vina postavil. Natočil sem mu, da je izpil, pa mu je pri priči kri stopila v lica in je bil zdaj kaj prijeten v oči in obraz. Tolik sem bil pa tudi, da sem ga kar na oči spoznal, da je preprost človek in pošten. »Jakob Zupan, tedaj,« sem dejal, »pa iz Kamne gorice?« Potrdil je pa segel k sebi in mi predal zveženj listov. Spričevala so ga hvallila, pa sem se čudil, čemu je šolo popustil, in je povedal, da je ni rad, pa da jo je moral. Očeta mu je bila v Jelovci smreka polomila, skrbeti da mora zanj pa iti zato za zaslužkom. Lepših in boljših služeb, sem dejal, bi našel v gradovih, kjer bi mogel biti za pisarja ali celó oskrbnika. Zmedeno me je pogledal pa sem spoznal, da pri svojih mladih letih pa še spričo svoje nerodnosti za take službe niti vedel ni. »Pišeš tudi lepo,« sem dejal, »le čemu se še z notami trapiš. Kje neki si prepisal vse to?« Tehtal sem težek zveženj papirja s pevskim pisanjem, on pa je odgovoril, da ni od nikoder prepisal. Sam da piše pesmi in da zna postaviti glasove na laški canzone, francoski menuet in nemški marš. Tudi latinske maše da ima in da bi še drugače zapisal, pa da pravih kranjskih besed nima za to. Take besede da ima en sam na Kranjskem, organist v Ložu, neki Jakob Filip Repež, ki pa zato samo orglati zna pa svojo besedo le pod tujo glasbo postavlja.«

»Kar strmel sem, odkod je zdajci tako zgovornost dobil, pa sem videl, da se ga je bilo vino prijelo. Kar vseč mi je bil zato še bolj pa sem dejal: „Jaka Župan! Še jej in pij! Potlej pa stopiva v cerkev, da boš pokazal, kako te svoje ključe in kljuke gosti znaš.“ Kar dva, tri, je stal in bil pripravljen pa sva šla.«

»Ko sva stopila v cerkev, sem za prvo vrata za seboj zaklenil, da ne bi otroci iz vasi pa radovedne babe pridrli poslušat, kdo ob enajstih pred poludnem na koru orgle mojstri pa gosti poskuša. Da bo moj Jaka Župan kaj prida zagodel, ki je bil vrhu vsega tudi od vina potoglav, nisem ne verjel ne pričakoval. Greva tedaj k orglam, pa mu dejem, naj le poskusi prav prijeti in pritisniti, da bom že jaz mehove vlačil. Povlečem. Zdajci se mojemu organistu nekaj pod nogo kakor utrga. Presneti fant je kar na lepem vse registre spustil, pritisnil, da je zapelo in se razleglo po cerkvi kakor vihar in da so mi mehovi pod roko usihali in sem se gnal pritiskati jih, da sem se kar naglo ugrel in uznojil. „Saj si božji, sem zaklical, ob kaplji vina mi anti nisi znorel? Orgle bo razneslo!“ Kar pozabil sem, da sva v cerkvi, ko sem tako vpil. Pa je zmajal z glavo, se nasmehnil, sunil z nogo in zavrl glasove tako naglo, da se je jeka glasne pesmi še lovila po cerkvi, ko so orgle zdajci že dale hudo mil in tih glas, kakor da je ves ta véliki in častitljivi inštrument nekdo nanagloma prekril z gosto in težko zaveso in tako udušil vso rezko silo piščali in drobnih svireli. Nekaj trenutkov je v orglah samo zamolklo bučalo. Jaka Župan je igral samo z nogami. Z rokami je listal po notah, ki jih je bil prej vzel s seboj. Kar je nekam treščil z desno roko, pa so dale piščali presladko človeški glas, da sem mehove vleči pozabil, ko je organist pred orglami zapel prečudno lepo božično: Tam v tem mesti Betlehemu, notri v revnih jaselcah...«

»Gospod Jaka Župan je poslej še drugače pokazal, kaj vse zna, ko je sprelepo pesem zložil o poganskem bogu Belinu, ki bi jo laški komedijanti mogli s pridom peti, igrati pa plesati. Mene je kar s prvo pesmijo pridobil, s svojo božičnico, ki mi jo je v najlepši pomladi pel, poslej za božični čas ponavljal, da jo zdaj še v sanjah po svoje zapeti znam in rad imam.«

»Ko pa je tisto pot odpel, je pustil orgle in povedal kaj mirno, da so dobre. Potem pa



Olaf Globočnik, Lotos (olje)

je vprašal, s čim naj še pokaže svoje znanje: z asperges me za velikonočni čas ali morda z responzoriji in orationibus za nedelje in praznike; z manj slovesnimi za de ea, s takimi v rekvijemu in pri votivnih mašah... Ne tajim, da me je tedaj kar sram postalo spričo tega cerkovništva, ki ga sam nisem znal, dasi sem bil že prenekaj sveta obhodil in sem celó v cerkvi svetega Petra v Rimu pesmi, orgle, trobente in strune peti slišal. Pa sem skril svojo zadrego in dejal, naj zagode pa zapoje kar Veni creator Spiritus, in je godel in sva oba pela in tako najino komensko šolo slovesno začela po vzgledu ljubljanskih latinskih magistrov, ki svoje šolarje — compelle intrare! — v cerkev silijo, ko sva midva z Jakobom najinim gojencem božji hram — zaprla. Pela pa sva tako od srca, da sem kraj pesmi hotel zapeti: emitte... in je moj organist po moj glas v piščali prijel. Pa sem se ovedel še pravi čas, izpustil mehove, da so splahnili in so piščali le še žalostno zajavkale in utihnile...«

»Od tistega dne je bil Jaka Župan moj novi komenski organist. Njegove šole ne bom

hvalil. Storil je, kar je storiti moči. Njegova cerkovna pesem pa je bila njemu, meni in vsej fari v čast. Meščani od Kamnika, ki so razvajeni ljudje, so dve uri hoda k mojim petim mašam v Komendo hoditi začeli pa mi še Zupana pregovarjali, naj se k njim v mesto preseli za „regensa chori“. Moj Jaka Župan mi je zvest ostal...»

»Tiste dni sem se hvaležno spomnil gospoda Jerneja Bitenca, ki mi je bil učitelja Zupana v faro pripravil. Počakal sem prve priložnosti in poslal žejnemu bratcu — da je bibulus, sam ni tajil — vedro vina za zahvalo. Vino mi je prišlo nazaj v klet. Gospod Jernej Bitenc, nesrečni vihravež, že zdavna ni bil več šmartinski capellanus pro tempore, temveč substitut nekje na Dolenjskem.«

* * *

»Zgodilo se je tedaj, da sem imel v fari šolo in učitelja, preden sem vedel, kam naj otrokom klopi postavim. Kupil sem zato neko štramcarjevo podrtijo pod cerkovnim svetom, jo prezidal in popravil, da poslej v fari kraju le še „Na šoli“ pravijo. Prečastiti gospod prelat, učeni doktor Martinus Josephus in prijatelj moj, ki se le v enem z njim nikoli zlagal ne bom, češ, da kmetiškim buticam mimo krščanskega nauka v cerkvi nobenih drugih šol treba ni, bo seveda dejal, da sem šel tedaj med proso kopriv sejat. Vse dobro, kar ta moj učeni prijatelj o pogubnosti posvetnega, polovičarskega učenja povedati ve. Za moje mlade duše v fari, — odlični gojenci, med njimi gospoda prelata častiti notarius Jože Tomelj, pričajo, — moj trud ni bil prazen. Visoki gospodje z Dunaja zdaj prav takisto uče in povsod šole zidati ukazujejo. Gaudeamus — veselimo se! Otroških duš Bog blagoslovi mlado učenje vsem, ki tega še ne vedo, za boljše spoznanje, da mladim Kranjcem za mrvico posvetne modrosti nič več nevoščljivi ne bi bili.«

»To o štramcarjevi bajti pa sem povedal, ker sem prav iz te hiše imel tedaj v fari deklico, po imenu Anico, siroto brez starišev. Mati se ji je bila neke zime posušila in je umrla s prvim pomladnim dnem. Očeta, ki je z lončenim blagom trgoval po deželi, pa je vzela narasla Pešata. Moj prednik župnik Rogelj je moža v valovih, ko mu drugače pomagati ni bilo, spred cerkve svetega Petra vseh grehov odvezal in z Najsvetejšim blagoslovil. Otroka samega sem našel jaz ob

umirajoči stari štramcarici, tisto uro, ko sem se vrnil iz graških šol, ga vzel s seboj k župniku Roglju, kjer je ostal dotlej, da sem se vrnil kot mašnik v Komendo in postal siroti za variha in rednika. Denar, ki sem ga plačal za podrti dom njenih starišev, sem položil k lastnim prihrankom in ga vsako leto z obilnimi obrestmi množil, da bi deklè, kadar bi v svoja leta prišla, kaj za doto imela.«

»Bila je tedaj deklica Anica kar domača v moji hiši in so jo v vasi klicali za fajmoštrovo pa blagrovali, da nikoli ne lačna ne žejna ni. Ni bila, hvala Bogu, in je lepo rastla. Sam sem jo navadil brati in pisati, v kuhinji pa se je učila gospodinjstva. Ko ji je bilo nekaj čez deset let in je za smrt zbolela, smo vsi v hiši jokali, ker nismo verjeli, da bo še okrevala. Vstala je zdrava, pa smo odslej v hiši vsi otroka razvajali in je morda prav zato zrastle v dekletu nekakšna slabost, huda občutljivost in zamerljivost. Vsi v hiši so videli, da otrok prav mene posebno ljubi. Sam pa sem neštetokrat opazil, da dekle nobene graje in trde besede teže ne prenese, kakor pa mojo. O, kako je znala v nemi togoti kljubovati in trpeti. Ne dekle, jaz sem se bal nje pa sem zato vsaj nekoliko kriv tegá, kar se je pozneje zgodilo z njo, ki sem hotel le njenega smeha in njene igrivosti ob sebi in zato premalo svaril, premalo navajal s strogo in trdo besedo. Že ni bila noben otrok več, ko sem jo nekoč odločno pograjal. Moral sem jo, dasi ne bom pravil, čemu. Očital sem ji grdo nehvaležnost. Nič ni odgovorila. Nekaj drugega je naredila. Pobegnila mi je z doma, da sem jo ves teden iskal od Kamnika do Kranja in Ljubljane, ne da bi jo našel. Jezen in žalosten sem se vrnil. Tedaj jo najdem doma. Zbledela je, ko me je zagledala. Nič nisem rekel. Molče sem ji pokazal, naj stopi z menoj v pisarno, in sva vstopila. Tedaj se mi je vrgla pred noge, prosila odpuščanja in se izpovedala, kako je hotela oditi za vedno, pa da mogla ni. Mirno sem jo poučil, da je nepokorščina grda, in pokazal na razpelo, ki je bilo v sobi. Pogledala je nanj, otrla solze in rekla slovesno, da me ume. Do smrti, do zadnjega da hoče biti poslej pokorna kakor Zveličar sam. Pa je tudi res veljalo, kar je rekla. Kakor da je bila vso hudobo v sebi premagala. In razcvetati se je začela, da jo je bilo veselje videti, in njena

pesem ni utihnila v hiši, da že kar lepo ni bilo več. Ta njena pesem! Čim bolj je Anica rastla, tem bolj tiha je bila pesem in trudna, kakor da poje iz duše, ki strašno koprni, kamor nikoli prišla ne bo...»

* * *

»Tiste čase je šlo že v deseto leto, odkar sem imel učitelja v fari. Mladi Jakob je bil dozorel v lepega moškega, tako da mi je bil že bolj prijatelj, nego pa najet delavec. Oče, ki ga je sin nekaj let iz Komende vzdrževal, mu je bil umrl. Tako se je bil osamosvojil. Hudó bi ga bil pogrešil, če bi me bil tedaj zapustil. Ko sem pa videl, kako se kamniška gospóda trudijo, da bi mi ga zase pregovorili, sem ugibal, kako bi ga kar najbolj trdno privezal nase in Komendo. Pomislil sem, da utegne tridesetletni misliti na ženske. Če bi ga v fari oženil, ne bilo bi se mi več treba bati zanj. Pa sem oprezoval, ali morda nima že kakega znanja, in sem našel, da ga nima in da je mimo navadne vljudnosti in prijaznosti samo z mojo Anico nekam bolj slovesen in dvorljiv. Tedaj sem sklenil, da mlada dva zblížam, zaročim in v svetem zakonu združim. Morda sem to samopridno snoval, ki nisem hotel ne učitelja izgubiti ne Anice možiti predaleč, da bi jo še po poroki mogel vsak dan slišati, videti pa imeti blizu sebe, kakor ljubeči oče svojo hčer.«

»Kaj kmalu sem našel priložnost, da sem svojo misel povedal fantu. Kaj malo mu je bilo treba prigovarjati. Nerodno, a pošteno mi je povedal, da res že dolgo misli na Anico. Ali se je že kaj domenil z njo, sem vprašal, pa je povedal, da ji naravnost drugega še ni rekel, kakor da je lepa in da poje kakor škrjanec. Da to še vse nič ni, sem dejal in pripomnil, da bom poslej jaz govoril zanj. Hvaležno se mi je zahvalil, ki sem kmalu obžaloval, da sem tak posel prevzel, ko sem zdaj moral spregovoriti naravnost z dekletom. V oni isti sobi, kjer sem jo bil nekoč pokaral in ji pokazal na sveto podobo do smrti pokornega Zveličarja sem spregovoril zadnjo besedo. Ne da bi jo silil, a da bi mi bilo prav vseč, sem dejal, če more in misli, da sme vzeti Jakoba Zupana za moža. Zbledela je in rekla tiho, da bi le meni rada stregla do zadnje ure. Hudo me je genila s to besedo, četudi sem verjel, da je samó hlinjenje iz sramežljivosti pa vljudnosti, pa sem pripomnil prav tako pristrčno, da bo meni



Franc Pavlovec, Študija (olje)

najlepše stregla, če bo učitelju zvesta in skrbna žena. Kakor da se je ta trenutek zgodilo, vidim še vedno živo, kako je tedaj zatrepetala, iskala v čudni tesnobi za pravo besedo, dvignila nato oči pa se dolgo zagledala v razpelo. Kratko je rekla nato, da hoče biti pokorna. Kakor z lastno hčerjo sem govoril nato z njo dolgo in pristrčno. S tihim smehljajem na ustnicah je šla. O moj Bog! Prekmalu zatem sem moral spoznati, da se je tedaj poslednjikrat smehljala.«

»Tri nedelje zapored sem jo nato okliceval z Jakobom, v ponedeljek po tretji binkoštni nedelji pa sem ju z mašo poročil.«

* * *

»Minilo je nekaj mesecev. V Komendi smo živeli mirno in vsakdanje kakor dotlej. Anica je prihajala v župnišče za delom, pa sem spoznal, da se me nekam ogiblje, in sem je bil vesel, otroka nedolžnega, kakor sem mislil, ki se me sramuje in zato trpi. Nisem hotel biti vsiljiv. Tudi učitelj mi ni bil v posebno veselje. Nekam bahaško razkoračeno se je počel obnašati, da me je živo spomnil nekakšne valpetovske oblastnosti. Morda pa se je le meni tako zdelo in sem bil krivičen, ki sem bil, ne da bi hotel, samo-

ljubno nejevoljen, ko nisem imel v hiši ne Aničinega petja ne njene tihe pokornosti. Kaj bi dolgo govoril. Z občutjem čudne trpkosti sem počasi odmiral učitelju in njega ženi. Že se nisem več čudil, zakaj Anica ne prihaja več v župnišče pomagat ali pa da ne slišim več njenega glasu v nedeljo pri maši...»

»Tedad sem po naključju ujel pri ženskah, ki so prišle cerkovno perilo prati, besedo, ki me je silno presenetila. Trdo sem hotel izvedeti vse pa sem tudi izvedel. Le verjeti nisem mogel in sem ženske ozmerjal, naj ne opravljajo. Utihnile so, pa sem prav zato občutil, da menda le niso lagale, češ, da se učitelj pa žena — tepeta. Za ves teden sem se potuhnil in začel samo učitelja opazovati. Lej, pa so se mi oči odprle in sem videl, da se je mož spremenil. Popolnoma je bil usahnil s tisto svojo bahaško napetostjo, ki me je nekaj mesecev prej jezila in bolela. Bil je zdaj prav narobe mahedrav in nekam izgubljen. Pa še to sem izvedel, da šolo zane-marja pa veliko v gozdove pod Tunjice lazi. Tedaj pa sem se odločil in mu povedal odkrito, kar sem bil izvedel. »Ne zameri,« sem dejal, »saj ne verjamem in ne razumem, ampak jasno sem slišal, kar so rekle, da ženo tepeš in da je pol vasi videlo. Mar si znorel?« Samo enkrat da jo je udaril, je povedal brez zadrege, da pa je ne bo nikoli več. »Pa mi tako poveš, da se me še bojiš ne?« sem se razgrel. »Zakaj pa si jo?« Zamahnil je trudno z roko in dejal: »Z uržohom in pravico.« »Pametno povej!« sem vzkliknil, pa je menil, da je povedal prav, ki je le moja lastno besedo ponovil. Kako? sem se čudil pa me je opomnil, kako sem nekoč pridigal o zakonskem možu, ki je svojo neredno ženo pokoril s palico, ki ji je bil tako ime dal, da je »uržoh in pravica«, in se žena zato nikomur prav potožiti ni mogla, če je rekla, da jo mož bije z uržohom in pravico. »Vprašal sem te, zakaj in ne s čim,« sem obljajal moža, sam nase in svojo neumno pridigarsko zgodbo jezen. Pa mi je spet povedal tako, da ga umel nisem. »Zaradi angela,« je dejal in mi spet tolmačil po drugi moji pridigarski zgodbi o ženi, ki je pila pa vselej vrč do konca nagnila, češ, da prej ne zna nehati, dokler angelove slike ne zagleda, ki je vtisnjena vrču na dno. »Lažeš se,« sem zavpil na učitelja. »Anica ni pijanka!« Da ni, je potrdil skromno, a da pije in da njemu to ni prav, ki jo vidi, kako je

po pijači še bolj bolna in žalostna. »Hočeš reči, da pije iz žalosti?« sem vprašal mehkeje, pa ni odgovoril sproščeno. Prikrito togo je dejal, da bi na veselje sam rad včasih pil z ženo; nič drugega. Kar hrbet mi je obrnil...»

»Tri tedne pozneje sem res na lastne oči spoznal, da ne ženske ne učitelj ne lažejo. Našel sem namreč Anico pijano, ko sem vstopil nenapovedan pri učitelju, ki ga tisto uro ni bilo doma...»

»Odločil sem se bil za tisto pot zato, ker Anice ni bilo k meni na zaslišbo, kakor sem bil možu naročil, naj ji pove. Vstopil sem naglo pa jo našel za mizo in sem mislil, da spi, ker je glavo povešala na mizo. Pozdravil sem in je dvignila glavo. Pa je zavpila in si obraz pokrila z rokami. »Kaj se boš sramovala,« sem dejal, »saj sem fajmošter in odrasel pa vem, da otročnost še lepše lice popači. Boš že še spet lepa po krstu, ne boj se!« Pa je pogledala vame s čudno mokrimi očmi in skušala nekaj dopovedati, da nisem umel. »Bog se te usmili, baba,« sem zavpil, »saj je sama resnica, da si taka, in po pravici bi te mož tepel. Pijana si!« Zavpila je in se mi zgrudila k nogam in ječala: »Gospod, gospod, gospod!« Nisem je poslušal, preveč sem bil in sem togoten. Gnusna mi je bila. Danes se karam za ta svoj gnus, ki sem za zdravnika človeških duš postavljen pa tedaj te uboge vicane duše nisem sprevidel in niti z besedo, z dobro besedo iskal kakor pri otroku, ki se kuja: »Anica, čemu?« Danes se karam, ko je prepozno, ko nič drugega v Komendi nimam več, kakor tih grob s preprostim križem in napisom: Anica Zupanova...»

* * *

»Ajda je bila odcvela, zadnje čebele so se spravljale spat. Snegovi so zapadli Krvavec in silili vsak teden niže, dokler niso za sveti božični čas za dolge tedne zakopali mene in moje farane. V zgodnjih februarskih dneh rano zjutraj so mi prinesli krstit in sem krstil še pred mašo, ker nam je otrok umiral pod rokó. Ubogi učitelj, sem si mislil tedaj, gosti znaš, sebi pa ne godeš presladko. Lej, zdaj bi se bila morda z ženo pobotala, ki bi bila svoje nosečnostne tegobe pozabila ob otroku, pa ti negodé umre.«

»Odmaševal sem, pa so me skoraj še pred oltarjem opozorili, da mi bo iti previdevat.



Ljudevit Vrečić, Plitvička jezera (olje)

Nisem vprašal, kam, kar čudno se je vzelo vame, da nikamor drugam kakor k učitelju. Potrdili so mi. Šel sem in našel Anico bolno za smrt. Strašno usmiljenje me je obšlo, ko sem jo zagledal v blazinah, sahnočo v slabostih in z zmedenimi očmi. Pa prav v tej strašni oslabeledoti je bila tako čudno lepa, kakor je še nisem poznal. Ko me je zagledala, so se ji nekako oči ubistrile. Nekak nasmeh ji je hotel zaigrati ob ustnah. Izpovedal sem jo, obhajal in mazilil s svetim oljem. Trpela je vdano, molila tiho in šla za slednjo mojo kretnjo. »

»Po svetem opraviu sem ostal kot prijatelj pri njeni postelji in jo po človeško tolažil in jemal slovo. Tedaj je zgenila svojo roko in poiskala moje. Tiho, da sem se ji moral nad ustnice nasloniti, je prosila: 'Prosim, prosim, prosim...' Samo to in sem izpraševal, česa želi, in jo tolažil, meneč, da se ji blede. A ona le eno, da prosi in prosi in prosi. Potem pa, ko mi je bridkost dokipela do vrha in sem se zdajci dvignil, da pokličem ljudi, je rekla vsakdanje trpko kakor dekla v kuhinji, sitno: 'Tak, tiste vode bi pila, ki

ste si roke v njej umili pri maši!' 'Jutri, otrok, dobiš!' sem dejal in me je dolgo topo gledala, kakor da ni umela. 'Jutri, Anica, že ob štirih,' sem ponovil in jo skoraj jokaje pomiloval, da so ta čas pač gotovo vodo že odlili. Vendar sem poslal cerkovnika, naj gre gledat, če morda mašna posoda še ni pospravljena. Vrnil se je in sporočil, da je mašni strežnik kakor po navadi vrgel tiste kaplje kar po tlaku za oltar. Topo je poslušala bolnica. Zdeti se mi je hotelo, da se nekako kuja, tako kakor otroci, ki si jim igračo obljubil pa je prinesel nisi; le neskončno bolj bridko, užaljeno. Prišel je učitelj in sedel poleg usihajoče. Zdeti se mi je hotelo, da ga žena niti vidi ne. Izpraševal je, ali ji je hudo. Ni odgovarjala. Naj ne umre, naj mu odpusti. Ni se zgenila. Le zdajpazdaj se je rahlo spačila. Begotno jo je streslo, obhajala slabost. Pa si je zopet opomogla in bila strašno malomarna, brezbrizna za vse, truplo brez duše, čuti, ki nočejo nič več videti, nič več slišati... »

»Zdajci je nekam oživela, me pogledala in rekla s precej močnim glasom, naj učitelj

gre. Začudeno je mož pogledal, vstal in šel. Bil je smešen in obenem pomilovanja vreden. Do zadnjega je gledala žena za njim. Ko je izginil za vrati, se je nekako oddehnila in me prosila, naj se približam. 'Tvoj mož je bil, Anica,' sem dejal tedaj, 'ali ga res do zadnjega ne boš marala?' Ni odgovorila, a sem videl, da nečesa išče v sebi. Strašna duševna muka se ji je zrcalila v licu in je vzdihnila, da ne ve, kako bi povedala. 'Otrok,' sem vzkliknil, 'povej, kakor moreš, a govori po pravici!' Strašna bolečina mi je bila zagrabila v možgane. Prepričan sem bil, da je bolnica prej pri izpovedi nekaj zatajila. Segel sem zopet po štoli in še sem priganjal, prosil, rotil: 'Anica, pred vsevednim Bogom ničesar utajiti ne moreš. Anica, prostovoljno povej in se skesaj! Anica, boj se večnega sodnika! Anica, dokler je še čas!' Tako sem klical pa sem videl, kako je splahnila tegoba z njenih lic in zdajci se je skoraj nasmehnila. Trudoma je nesla mojo roko na svoje ustnice, jo poljubila in dehnila zmedeno, da je že vse povedala in se za zadnje premagala. Tudi tiste vode da ne mara več, pa če bi jo tudi učakala. Da je prav tako, sem dejal, da ji bo zato gospod Bog žive vode natočil, ki vse bridkosti usopi. Iz svoje duhovniške gorečnosti pa še iz svojega človeškega srca sem se nato razvnel in ji govoril o lepoti in dobroti božji, o blaženstvu vseh tistih, ki brez greha s pravim kesanjem in popolnoma v božjo voljo vdani izdahnejo. Tolažil sem jo, da se je bom do svoje smrti pri vsaki maši spominjal in molil za njeno dušo. In ko nisem nič več vedel in videl le čudno togo in brezbrizno njeno lice, se me je polotil nov strah in sem jo prosil, naj vendar še enkrat premisli, ali je vse prav povedala pri izpovedi. Težka muka se ji je zopet obudila v očeh in zdajci je spregovorila, da nič ne more, pa četudi bo pogubljen.

»Že je nisem samo rotil in silil. Že sem kar klečal ob njeni postelji in s povzdignjenimi rokami prosil: 'Anica, najdražja moja. Anica, poslušaj me. Boga poslušaj, ki te ljubi, ki te pogubiti noče. Anica, spovej se!' Začudeno je gledala name. Tedaj se ji je začelo nekaj v licu tajati. Oči so se ji zameglile v prečudni rosi, govorila je. Govorila je, kakor je nisem še slišal, bila je, kakor je do tistih mal nikoli videl nisem. Vsa velika razlika najin角度, ves razloček med mojim stanom in njenim je izginil. Poslušal sem zadnjo,

najbolj tiho skrivnost ubite, nedolžne ženske duše, ki se je stoprv tedaj, ko je telo prvo krat ležalo zakonskemu možu ob strani, zavedela, da je zašla, da nikoli v zakon privoliti ne bi bila smela, ker je od prvega iskala druge ljubezni, drugačnega moža...

»Saj sem ostala zvesta, le hudó je bilo, takó da še povedati ni moči,' je govorila in se obtoževala, da je zaradi te skrite žalosti segala po pijaci, da ne bi nič vedela, da bi drugače bolna bila, da bi kmalu umrla...

»Otrok nesrečni!' sem jo miloval in karal, čemu me je slepo poslušala, ko sem ji učitelja za moža izbral. Pa se ji je obličje zopet pokrilo s trudno togo žalostjo, nekakšnim razočaranjem in je potožila brezmejno bridko, zagonetno: 'Saj me ne razume! Do zadnjega ne bom mogla povedati!' S tisto besedo mi je zdajci odprla oko, da sem z grozo spoznal največji svoj greh, ki zanj nikoli prav zadostiti ne bom mogel in četudi me zanj gospod Bog pogubil ne bo. 'Anica,' sem dejal in vprašal, 'Anica, grešila si, ko si ljubila božjega duhovnika.' Pritrdila je vedro. 'Peter Pavel mu je ime,' sem nadaljeval; 'od umirajoče stare matere te je na svojih rokah prenesel v župnišče. Že tedaj ti je bil na vsem svetu najljubši.' Sproščeno je vzdihnila. 'A Tvoja ljubezen, Anica, je bila čista.' Rahlo je prikimala. 'In trpela si šele pozneje, ko si svojega pravega moža spoznala?' Bolno je potrdila. 'Kar pa ni bil greh, kar so bile samo hudičeve skušnjave in si se borila, kakor si vedela in znala do zadnjega. Anica, umri pokojno. Bog Te ne bo zavrzel.'

»Ugasnila je s smehljajem na ustnah, jaz sam sem ji zatisnil oči. Ne da sem vedel, sem bil ubil njeno lepo žensko dušo, a vsaj eno mi je Bog dodelil. Zadnjo minuto tega ubitega življenja sem osrečil. Dokler se izpovedalo ni, ni moglo počiti to veliko, strašno ljubeče, angelsko čisto in nedolžno srce...

»Requiescas — v miru počivaj, Anica!«

* * *

»Vode, ki sem v njej pri maši prste umil, ni pila in učitelja Zupana so mi kmalu potem Kamničani premotili, da me je zapustil. Čez leto dni je ob svoji drugi ženi Jožefi r. Gecljevi pozabil svojo prvo. Pa saj je z Jožefo tudi bolj srečen kakor je bil z Anico. Requiescas, v miru počivaj, Anica!«